

בטענה לאביו "ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח" (שם כז, לו), היה במכירה זו איזה ענין שהיה בו מחזי כרמאות. מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל אמר מחזי כרמאות אין זה רק ענין שאנשים יכולים לטעות שזו רמאות, אלא המחזי יכול להשפיע על האדם עצמו להביאו למידת הרמאות, אפילו אם במציאות אין בזה רמאות. אולם יעקב אבינו שעבודתו היתה במידת האמת גם המחזי כרמאות לא השפיע עליו מאומה.

אוצר החכמה
1234567

נטילת הברכות ע"י רמאות

1234567

גם מעשה נטילת הברכות מיצחק היה על ידי רמאות, "בא אחיך במרמה", ובתרגום בחכמתא. יעקב אבינו היה צריך להשתמש בדרכי ערמה, להטעות את יצחק שיחשוב שהוא עשוי, על ידי ש"את עורות גדיי העיזים הלבשה על ידיו ועל חלקת צואריו" (שם כז, טז). אמנם הערמה זו היתה כשרה על פי רוח הקודש שנאמרה לרבקה כמש"כ בתרגום (שם יג) "עלי אתאמר בנבואה", אבל היה זה נסיון עבור יעקב אשר עבודתו היתה בפרט במידת האמת, ובמידה זו בא לשלימותו, שהיה צריך להשתמש ברמאות, ולצאת ממעשה זה של הרמאות בשלימות בלי שישפיע עליו מאומה. ואיתא בזה"ק (ח"א קמג.) שיעקב קודם כניסתו אל אביו התפלל אל ה' "הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה" גם אם הותרה לו הרמאות אבל ת"ו שלא תפגם מידתו ממעשה רמאות זה.

החינוך (מצ' טז) כותב "כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו ומחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע", אדם שבטבעו רחמן ויש לו לב טוב אם הכריחו המלך ומינהו לאומנות רעה ואכזרית, על כרחו ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור [לכן נאמר אצל אנשי עיר הנדחת (דברים יג, יח) "ונתן לך רחמים ורחמך", אפילו שהריגת עיר הנדחת היא בצווי השי"ת, עם כל זה צריך הבטחה מיוחדת שמעשה זה לא ישפיע מאומה, שמידת הרחמים שהיתה בו תשאר כפי שהיתה קודם מעשה ההריגה, עי"ש אוה"ח וח"ח עה"ת], יעקב אבינו עמד בנסיון נטילת הברכות ברמאות בלי שמעשה זה ישפיע עליו ויפגום בו מאומה במידת האמת שבו.

גם בהוראת היתר לרמאות יש להשאר איש אמת

כשיצחק שאל את יעקב "מי אתה בני" השיב יעקב "אנוכי, עשוי בכורך" (שם כז, יט), פרש"י אנוכי המביא לך, ועשוי בכורך, לכאורה יש להבין למה אמר בלשון כזה שלא יתפרש כרמאות, הלא היה יכול

להשיב על שאלתו מי אתה בני "עשיו בכורך", שהרי גם בלשון זה אין זו רמאות, כי עשיו באמת הבכור, וכי אמר בלשון כזה רק כדי שיצחק יוכל לפרשו ש"אנכי" זה יעקב וידע שבנו יעקב עומד לפניו? הרי הוא עשה את כל הטצדקי שיצחק לא יידע שהוא יעקב.

אך הביאור שהוסיף לומר "אנוכי", היה זה כלפי עצמו, כלומר, כדי לעשות היכר לעצמו שיש בזה ענין של רמאות. אם כי אמנם יש כאן הוראת היתר לנהוג ברמאות, עם כל זה עשה סימנים לעצמו כדי לעשות היכר שזהו ענין של רמאות, זאת כדי שהפעולות החיצוניות ח"ו לא ישפיעו ולא יפגמו על פנימיותו.

עוד אפ"ל שגם אם היה מותר לו לשקר, מ"מ יש חובה להתרחק מהשקר ככל האפשר אפילו ע"י שינוי לשון. כשיצחק שאל אותו מי אתה בני, אם כי היתה לו הוראת היתר לומר שקר, מ"מ כשיש שתי אפשרויות בהוראת היתר זו, אם לומר התבטאות שכולה שקר שאי אפשר לפרשו לתרי אנפי, או לומר התבטאות שגם אפשר לפרשה באופן אחר, צריך לנקוט בדרך השניה לומר את הדיבור עם אפשרות לפרשו בתרי אנפי, גם בתוך היתר אמירת השקר ראוי עד כמה שאפשר להתרחק מהשקר ולומר את הדברים בצורה קרובה אל האמת.

נסיון נוסף של כ"ב שנות שהייתו בבית לבן הארמי, ובמקום של רמאים, ובכל זאת עמד בנסיון ואחר ששהה עשרים ושנים שנה יצא מבית לבן שלם במידת האמת, ככתוב "ויבוא יעקב שלם עיר שכם" (ועיי"ש ברש"י).

אמת - מציאות שלימה

כבר הזכרנו, מידת האמת אינה מתבטאת רק באמירת אמת וכאי אמירת שקר, דיבור האמת הוא תוצאה של מידת האמת של איש האמת. האבחנה מה זו אמת היא אבחנה יותר עמוקה, כפש"ב אמת פירושה שהאדם אדוק עם המציאות השלימה, ואינו זו ממנה, אם חסר בשלימות חסר במידת האמת. וענין זה של שלימות האמת רואים בתורה אצל יעקב אבינו בכמה מקומות עד כמה שהיה דבק במציאות השלימה, הנובעת מתוך עבודתו על מידת האמת.

כשיעקב אבינו ברח מאחיו עשיו לחרן, נאמר (בראשית כט, ז) "ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו", בנוהג שבעולם אדם הבורח ומחפש מחסה עד יעבור זעם, ומגיע למקום שיש אפשרות שיתנו לו מחסה, אינו מטיף מוסר לאנשי המקום, והנה

יעקב בורח מעשיו ומגיע לחרן ומטיף מוסר לאנשי חרן, ופרש"י שהיו שתי טענות בדבריו: "לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום אתם לא השלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם אעפ"כ לא עת האסף המקנה".

מו"ר הגר"א גרוסברד זצ"ל ביאר, בשלמא הטענה הראשונה מובנת, שהוכיחם "הן עוד היום גדול" אם שכירי יום אתם עדיין לא השלמתם פעולתכם, אם כי גם בזה רואים את הגדלות של יעקב אבינו, שהטיף להם והוכיחם על אף שהיה זר באותו מקום, אבל יעקב אבינו שמידתו מידת האמת לא היה יכול לסבול עוולה, היכן היא האמת? הרי לא השלמתם יום פעולתכם! אבל צ"ב מהי הטענה השנייה "לא עת האסף המקנה" שאפילו אם הבהמות שלכם אבל עדיין לא הגיע זמן סוף היום "השקו הצאן ולכו ורעו", מה זה מענינו של יעקב אבינו מה הם עושים עם הצאן, הרי זה ענינם, ההפסד הוא שלהם בלבד ואינם מפסידים לזולתם, וכי יעקב למדם כיצד לטפל בצאן?

ברם גם טענה זו נובעת מ"תתן אמת ליעקב", אמת כפש"ב היינו לשמור על המציאות השלימה, אם יש להם צאן צריך לשמור עליו כפי ששמירתם מחייבת. אם אדם אינו דואג לשלימות המציאות גם אם הוא הבעלים על המציאות, הרי זה חסרון באמת. לעשות חצאי דברים זהו חסרון באמת, אמנם אין זו רמאות אבל אין אלו פעולת השלימות, ויעקב שעבודתו היתה על שלימות מציאות האמת, גם לא היה יכול לראות עוולה זו כיצד אנשים לא דואגים לשלימות המציאות. ואמנם מצינו שיעקב אבינו עצמו שמר על מציאות השלימות בחזרו על פכים קטנים (חולין צא). אפילו שהם כמעט אינם שוים מאומה, אבל צריך לשמור על השלימות, כמובן שאצל יעקב אבינו היה זה כמובן יותר עמוק שהפכים קטנים שימשו לו כלים בעבודת ה', אבל גם זה הוא בכלל שמירה על המציאות השלימה.

יעקב אבינו במנחה ששולח לעשיו שומר על שלימות המציאות

כשיעקב חזר מחרן לארץ ישראל, ראה את עשיו הולך לקראתו וארבע מאות איש עמו, "ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו עזים מאתים ותישים עשרים, רחלים מאתים ואילים עשרים. גמלים מיניקות ובניהם שלשים, פרות ארבעים ופרים עשרה, אתנות עשרים ועירים עשרה" (בראשית לב, טו), ולכאורה מדוע התורה מפרטת בדיוק את כמות מספר

הבהמות ששלח יעקב לעשיו? ופרש"י "מאתים עוזם צריכות עשרים תישים וכן כולם הזכרים כדי צורך הנקבות".

וצריך להבין, המטרה שיעקב אבינו שולח את המתנות לעשיו היא כדי לשחד את עשיו, וא"כ היה צריך לחשוב על יעילות המתנה איך השוחר יתקבל בעיני עשיו? והנה במקום זאת יעקב איש האמת משקיע מחשבה ומדקדק שהמתנה תהיה בשלימות, זכרים כפי שצריך לנקבות, אכן כיון שזו מידתו של יעקב - שלימות - אמת, ע"כ כששולח מתנה צריך לשלוח אותה בשלימות, ויתכן מאד שעשיו לא ישמור על שלימות המתנה, זכרים כפי שצריך לנקבות, כי לו עצמו היה די צאן ובקר, או שישחוט אותם או ימכור אותם, אבל יעקב מצדו צריך לשמור על השלימות, השלימות של הבהמות היא כפי שצריכות על פי טבעם, זהו איש אמת - שלימות המציאות.

חינוך יעקב לבניו - שלימות

גם החינוך שנתן יעקב לילדיו היה שמירה על השלימות. כשלבן בא לחפש את התרפים בכליו של יעקב, השיב לו יעקב "כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך" (בראשית לא, לו), ואמרו חז"ל (ב"ר עד, ז) "א"ר סימון בנוהג שבעולם חתן שהוא דר אצל חמיו אפשר לו שלא להנות אפילו כלי אחד אפילו סכין אחד, ברם הכא מששת את כל כלי אפילו צינורא [מחט] לא מצאת", אמר מו"ר הגר"א גרוסברד זצ"ל מטבע הילדים הגרים בבית סבם שמשתמשים בחפצי הסבא, ויעקב היה יכול לומר שאפילו אצל ילדיו לא מצא מאומה מתפציו, מכח החינוך של יעקב שהיה איש האמת בשלימות, השפיע שאף בניו לא פגמו מאומה במשך כל שהותם בבית לבן.

איש האמת - איש השלימות

כפי שביארנו, אמת אינו רק בדיבור, אלא הוא בכל מכלול חיי האדם אשר עושה את כל המעשים בשלימות, והלואי שיזכנו השי"ת שלא רק המעשים הגשמיים ייעשו בשלימות, אלא גם המעשים הרוחניים יהיו בשלימות, תפלה בשלימות, תורה בשלימות, חסד בשלימות. וזהו הלימוד ממידת האמת של יעקב, כל חסרון בשלימות פוגע ופוגם במידת האמת, ומאידך כל השתדלות לשלימות היא מכח השאיפה להיות איש אמת. אמנם אמירת דברי אמת זו תוצאה ממידת האמת, אבל גם שורש

מידת האמת מתחיל בהקפדה על דיבור של אמת, כפי שנאמר הכלל "תנועת האיברים החיצונים מעוררת הפנימית" (מסילת ישרים פ"ז), גם המעלה הגדולה של מידת האמת - שלימות האמת מתחילה בדברים הפשוטים החיצונים של דיבורי אמת.

העבודה למעשה ע"י דיבורי אמת

העבודה למעשה, יש לקחת זמן מסוים ביום ולהקפיד שבזמן זה הדיבורים יהיו אך ורק דיבורי אמת, אם אינו יודע במדויק אל ירתע מלומר איני יודע או בערך זה כך, כמאמרם (ברכות ד.) "למד לשונך לומר איני יודע", ובזה מבחן האדם עד כמה הוא מקפיד על דיוק הדברים. לפעמים אנו בזים לתרגילים הפשוטים האלו, נדמה לנו שכדי להתרגל למעלה גדולה יש להעמיס על שכמנו משימה גדולה ולעמול עליה עמל רב, אבל כבר לימדונו והורונו רבותינו שהדרך אל השלימות מתחילה מאותן פעולות קטנות כביכול, ומתוך המעשים הקטנים הללו של ההתרגלות לדבר דיבורי אמת צומחת שלימות המידה, תנועת האיברים החיצונים מעוררת את הפנימיות להיות איש אמת בפנימיות.

נוסף לאמור, יש להקדיש פעם בשבוע פרק זמן של כמה רגעים, לקחת איזה מעשה או הרגשה, להתבונן האם זה בא ממקור אמיתי, לבדוק ולנתח עד כמה המעשה נובע מסמנים חיצוניים לא אמיתיים ומה חלקה של האמת באותה מעשה. ע"י פעולות אלו נזכה לקנות את מידת האמת, לבוא לשלימות האמת ולזכות למעלת איש אמת.

ועד י'

אמת - שלימות

- ב -

בועד הקודם דיברנו על עבודת יעקב אבינו במידת האמת - "תתן אמת ליעקב", ובכלל עבודה זו ומעיקרי העבודה היה לבוא למידת השלימות. בועד זה נעסוק בביאור מושג השלימות, ע"י זה נבין במעט את מדרגתו של יעקב אבינו במידת האמת, ואת המסקנות הנוגעות לנו, בבחינת מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב. (תדא"ר פכ"ה)

הוצאת החכמה
מאת: רחבעם

השלימות היא הדביקות בו יתב'

במסילת ישרים (פ"א) מבאר את תכלית הבריאה וחובת האדם בו: "האדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו... ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא... אך הדרך כדי להגיע אל מחוז הפענו זה הוא זה העולם... והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה הם המצות אשר צונו עליהן האל ית"ש, ומקום עשיית המצות הוא רק העולם הזה". הרי ביאר לנו היטב את חובת האדם בעולם הזה כדי לזכות לעולם הבא - להנות מזיו שכינתו, והוא ע"י קיום תורה ומצות בעוה"ז.

ואח"כ מוסיף עוד: "וכשתסתכל עוד בדבר תראה כי השלימות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך, והוא מה שהיה דוד המלך אומר ואני קרבת אלוקים לי טוב... ואיך הדרך אל השלימות - הדביקות ע"י סילוק כל המפריעים הגשמיים, "וכפי השיעור אשר כבש את יצרו ותאותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לידבק בו כן ישיגהו וישמח בו".

וצריך להבין, אחר שביאר היטב את חובת האדם בעולמו שהיא תכלית הבריאה להנות מזיו שכינתו, מה מוסיף עוד בדבריו על דבריו הראשונים "כשתסתכל עוד בדבר תראה כי השלימות היא הדביקות" הרי בתחילת הפרק אינו עוסק בענין השלימות אלא בביאור תכלית הבריאה וחובת האדם בעולמו, וכבר ביאר היטב ענין זה ומה מוסיף עוד כי השלימות היא הדביקות?

היה אפשר לומר שהוא המשך לבאר את ענין הלהנות מזיו שכינתו, שהוא הדביקות בהקב"ה, ע"י שיסלק את כל המפריעים אל הדביקות, אך לא היה צריך לומר כי השלימות היא הדביקות, אלא כשתסתכל עוד בדבר תראה כי להנות מזיו שכינתו הוא הדביקות בו יתב'. ועוד היה אפשר לבאר כי קיום תורה ומצוות הם רק אמצעים לזכות על ידם לעולם הבא, אולם אין הם מביאים את האדם באופן ישיר אל עוה"ב, אלא שקיום תורה ומצוות יוצרים קירבה ודביקות וממילא ע"י הדביקות זוכה להנות מזיו שכינתו, כפי שכל עבירה מרחיקה מהדביקות - מן היכולת ליהנות מזיו שכינתו, אך כאמור גם ביאור זה אינו מסביר את אשר כתב כי השלימות היא רק הדביקות בו יתברך, מה שייך ענין הדביקות אל השלימות.

אין רע גדול כחסרון השלימות

להבין את דבריו, נעיין את אשר ביאר עוד בענין השלימות בביאור ענין הזהירות (פרק ד), אחר שחילק את ההתבוננות בענין הזהירות לג' חלקים: לשלימי הדעת, לפחותים מהם, ולכלל ההמון כולו, כתב: "לשלימי הדעת תהיה להם ההערה, במה שיתברר להם כי רק השלימות הוא הדבר הראוי שיחמד מהם ולא זולת זה, ושאין רע גדול מחסרון השלימות וההרחק ממנו", חסרון השלימות, אם כן לכאורה אינו חסרון גרוע כ"כ כשברי כלים, מ"מ ל"שלימי הדעת" גם חסרון כלשהו ואפילו חסרון כחגירת הצפורן, שהכלי שלם וראוי לשימוש בו אלא שנחסר ממנו מעט באיזו פינה שהיא, גם זהו חסרון גרוע ביותר, כי שלימות פרושה ללא חסרון ופגם כלשהו! חסרון כלשהו מהשלימות אין רע גדול ממנו, "כי הנה אחר שיתבאר זה אצלם, ויתבאר להם כמו כן היות האמצעים אליו המעשים הטובים והמדויות הטובות - המביאים אל השלימות, ודאי הוא שלא יתמצו מעולם להמעיט באלה האמצעים או להקל בהם, כי כבר נתבאר אצלם שאם אמצעים אלה ימעטו להם [בכמות] או אם האמצעים יהיו חלשים [באיכות] ולא בכל החוזק המצטרך בהם, הנה לא ישיגו בהם שלימות אמיתי, אלא יגרע מהם כפי מה שגרעו הם בהשתדלותם, ונמצאים חסרי השלימות, מה שהוא להם צרה גדולה ורעה רבה, על כן לא יבחרו אלא להרבות בזה ולהחמיר בכל תנאיהם, ולא ינחיו ולא ישקטו מדאגה מדבר פן יחסר מהם מה שיגיע אותם אל השלימות אשר הם חפצים... ועל זה אמרו (ב"ב עה.) על דרך המשל מלמד שכל אחד נכוה מחופתו של חברו, כי אין זה מטעם הקנאה אשר תפול רק בחסרי הדעת... אלא מפני ראותו עצמו חסר מן השלימות מדריגה שהיה יכול להשיגה כמו שהשיגה חברו", חופה היא מושג של שלימות - שלימות המעשים יוצרת את החופה, ו"הנכוה" היינו שגם הוא היה יכול בידו ליצור את אותה החופה כמו חברו, אילו היה עושה את כל המעשים בשלימות. ועצם ידיעה זו איזו רעה גדולה הוא חסרון השלימות, ומאידך מה גודל המעלה והזכיה שזוכים ע"י שלימות המעשים, ידיעה זו מהוה את הדירבון הגדול לעשות את כל המעשים בשלימות, שח"ו לא יחסר משלימותם כמלוא נימא.

חובת האדם בעולמו לרכוש את שלימותו שהיא הדביקות

לפ"ז נבאר את דבריו [בפרק א], אחר שביאר את חובת האדם בעולמו ליהנות מזיו שכינתו, הוסיף "כי השלימות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתב", כלומר, תחילה דיבר על חובת האדם בעולמו שהיא

אוצר החכמה

התכלית להנות מזיו שכינתו, אח"כ הוסיף עוד נקודה בחובת האדם בעולמו [שעל זה השתית את הפרק הראשון], מלבד הענין ליהנות מזיו שכינתו לעוה"ב, גם מחובת האדם בעולמו להגיע אל מדרגת השלימות, והשלימות היא הדביקות בו יתברך, שעד כמה שהוא קרוב יותר אל השי"ת באותה מידה הוא זוכה בשלימות, וממלא בכך את חובתו בעולמו.

ונסמך לדבריו את אשר ביאר ביתר הרחבה בספר דרך ה' (ח"א פרק ב) בענין הקשר בין השלימות לדביקות: "כי הוא לבדו יתברך שמו השלימות האמיתי המשולל מכל החסרונות ואין שלימות אחר כמוהו כלל וכו', ועל כן גזר ופדר שיבראו עניני שלימות ועניני חסרון, ותברא בריה שיהיה בה האפשרות לשני הענינים בשה, ויותנו לבריה אמצעים שעל ידם תקנה לעצמה את השלימות וכו', חובת האדם בעולם הזה היא לרכוש משלימותו יתב', ואז יקרא שנתדמתה במה שהיה אפשר לה לבוראה וכו', ואמנם מלבד היות הבריה הזאת שקנתה השלימות ראויה לדבק בבוראה ית"ש מצד התדמותה לו, הנה על ידי קנותה השלימות לה, נמצאת מתדבקת והולכת בו עד שסוף קנותה השלימות והמצאה מתדבקת בו יהיה הכל ענין אחד וכו'", השלימות והדביקות הן ענין אחד, לכן עד כמה שאדם קרוב יותר להשי"ת ומתדבק בו, הוא מקבל יותר את השפעת השלימות מהשי"ת. למה"ד אדם היושב בחצר המלך, ככל שהוא יותר מקורב אל המלך גם כבוד המלך שורה עליו כי יש לו חשיבות שהוא ממקורבי המלך, וככל שמעלת המלך יותר גדולה גם מעלת קרבתו וקבלת כבוד המלך עליו יותר גדולה. ככל שאדם קרוב אל הקב"ה זוכה הוא לקבל את השפעת שלימותו של הקב"ה עליו, וזוהי חובת האדם בעולמו כפי שמבאר במסילת ישרים שהשלימות היא הדביקות בו יתב', כלומר עליו לרכוש בחינות משלימות השי"ת וזהו ע"י דביקות בו יתב'.

עבודת יעקב להדמות לבוראו במידת השלימות

לאור דברים אלו נבין את מידת השלימות, וננסה להבין במקצת את מידתו של יעקב אבינו "איש תם - גבר שלים". כפי שהבאנו מדברי חז"ל (ב"ר סח,יב) שתחילה טעו בו מלאכי השרת כאשר ראו את דמות דיוקנו חקוקה בכסא הכבוד השוו אותו לבוראם, כיון שראו בו את שיא מדרגת השלימות, כפי שהוא ית"ש השלימות האמיתי המשולל מכל החסרונות, ורק כשראוהו ישן הבינו שיש בו איזה חסרון מעט משלימותו. אם חסר אפילו משהו כחגירת הצפורן חסר בשלימות, כי

חסרון גם מעט הוא חסרון משלימות המציאות של האמת, כי אמת היינו המציאות בשלימותה, גם חסרון במעט מהאמת אינו אמת. ובזה היתה עבודתו של יעקב אבינו להדמות לבוראו במידת השלימות - "תתן אמת ליעקב".

העבודה לרכוש שלימות

עלינו לקחת עבודה זו לעצמנו, להתבונן היכן אנחנו עומדים במדרגה זו, האם יש לנו איזו שייכות והשגה במדרגת שלימי הדעת, עלינו להרגיש כי בשבילנו מעט חסרון מהשלימות היא רעה גדולה שאין גרוע יותר ממנה. זוהי המשימה וזוהי העבודה, וכל המעלות גם המעלות הגבוהות ביותר ניתנות לשיעורין, השאיפה צריכה להיות לאמת - שלימות, שכל מעשינו יהיו בשלימות, לא להסתפק בחצאי דברים, אם זה בבין אדם לחברו, כגון עשיית חסד לעשות זאת עם כל השלימות, בסבר פנים יפות עם כל הלב, לא רק לצאת ידי חובה, ואם זה בבין אדם למקום להשתדל שהתורה והתפלה ייעשו מתוך שאיפה של שלימות, אמירת הברכות תהיה עם כל השלימות.

זהו גם הביאור בחז"ל (רו"ר ה,ו) "א"ר יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם, שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו (בראשית לז,כא) וישמע ראובן ויצילו מידם, בכתיפו היה מוליכו אצל אביו, ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתוב עליו (שמות ד,יד) הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבך, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו", זה הלימוד לדורות ממעשי אבות, לעשות את המעשים בשלימות, שח"ו לא נבוא למצב שנכוה מחופתו של חברו "אילו ידע", שהיה יכול לעשות את המעשים בשלימות וחסר מהשלימות.

הקב"ה הטביע באדם סיפוק והנאה ממעשים שלימים

ויש להוסיף בזה עוד, שעשיית המעשים בשלימות גם נותנת לאדם סיפוק, וכך הטביע הבורא בבני אדם שכשעושה מעשים בשלימות זה גורם לו סיפוק וקורת רוח מושלמת, וכך גם בעבודה הרוחנית, כמה סיפוק יש לאדם כאשר הוא מברך ברכה בכונה בקול ובהתעוררות. אם כי ודאי שלא יעשה המצוות מתוך קבלת סיפוק והנאה, אמנם מתוך שלא לשמה בא לשמה. מ"מ טבע המציאות כשהאדם עושה מעשיו בשלימות הוא מרגיש סיפוק נפשי עצום, הטבע הזה שהטביע הבורא באדם שעשיית מעשים בשלימות גורמת לו סיפוק והנאה, זו גופא ראייה

1234567

שהקב"ה לא ברא את האדם לעשות חצאי דברים אלא על הדברים להיעשות בשלימותם.

וזהו עבודתנו, בבחינת אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, להיות איש אמת - שלימות, שיהיו כל מעשינו נעשים מתוך שלימות או עכ"פ שאיפה אל השלימות, שאז גם נזכה לדביקות בו יתב', וממילא השי"ת ישפיע עלינו את אור שלימותו יתב'.

ועד יא

מבט החיים - ממבט האמת

- א -

אוצר החכמה

הגרי"ס זצ"ל (אור ישראל איג' ג) כותב דברים הנוקבים ויורדים עד תהום, בתיאור חיינו כחיי שקר וכזב, ואיך מבט האמת שלנו מסולף ומשוחד עם כל מיני רצונות שונים, אשר מהווים כלפינו כשוחד שמעוור עיני הצדיקים.

תאות החיים המדומים

1234567

"כאשר נשקף על רצוננו ומאויינו - העולה על כל היא תאוות החיים המדומים הלזה", אנו שואפים לחיים אבל לחיים מדומים ללא איזה ערך שהוא, "הרצון הלזה תקוע בעומק לבבנו יתד נאמן וכל אשר לנו נתון ניתן בעד נפשנו", לא זו בלבד שאנו חיים בתאות חיים המדומים, אנו גם לוחמים עבור השגת החיים המדומים "מסופקים אנחנו לא נדע עת אחריתנו, אין לנו להשען בזה אלא על אבינו שבשמים", כל החיים צריך להשען על אבינו שבשמים, שהוא היודע מה הוא הרצון ותכלית החיים האמיתיים "הרוצה לחיותינו למען נעבוד אותו באמת ובאמונה" הקב"ה רוצה חיים אמיתיים - חיים של עבודת ה', כפי שמבקשים "וטהר לבנו לעבדך באמת" הלב הוא מקור הרצונות והשאיפות, ויהיה רצוננו ושאיפתנו לעבדך - אבל - באמת, "ואם לקיבול שכרנו בעולם ההבלי הלזו, אם לא מצאנו חן בעיניו" האם אנו חיים את חיינו רק בשביל שיתן לנו הקב"ה שכר בעולם ההבלי הזה?

"ועתה אם נחפש מצבנו, רחוקים אנחנו מאוד ממרכז החיים, עבודתנו לא לה' היא". הדחפים הטבעיים - תאות החיים המדומים כפי שמנווטים

אותנו בכל מעשה כך הם גם מדריכים אותנו בעבודת ה', "רוב העתים בחשיבה נהלך, למלאות במננו, לרוות תאוותנו השפלים והנבזים" אמנם הם דברים מותרים אבל הם ערכים של נבל ברשות התורה, אך אף יתירה מזאת: "ונוסף לזה בהטאים ופשעים למעלה ראש, המעט אשר נצדקנו - מעט המצוות - שבורים המה כשברי נבל" אם נבדוק היטב את האיכות של מעט המצוות שלנו נמצא שהן: "כלי ראות וכלי דעת דרך הנכון והישר, ולזאת אין נחת מוצא להשי"ת מחיותינו כי הכל הולך אחר הרוב" רח"ל אין להשי"ת נחת ממעשינו, אפילו אם נמצא מעט כוונות טובות אבל מה ערך וחשיבות יש להן כלפי רוב מעשינו הלא טובים, "...במה נמצא תרופה לתאוותינו הלזו, היא תאות החיים הבוררת בקרבנו כאש בוערת".

הגרי"ס מתאר כאן בצורה נוראה את חיי עוה"ז שלנו בין החיים הגשמיים ובין החיים הרוחניים כתאות החיים המדומים הבוררת כאש בקרבנו. למי פונה הגרי"ס במכתבו? לתלמידיו הקדושים עובדי ה' באמת! ובכללם כולל את עצמו: "מסופקים אנחנו", "נשקיף על רצונינו" וכו', כל אחד לפי המדרגה שלו, נורא! ומה נענה אנן אבתריה, היכן אנחנו עומדים בתאות החיים המדומים שלנו? על אחת כמה וכמה חיינו רחוקים הם ממבט האמת!

את חיינו - חיי עוה"ז יש להמשיל לקרחון גדול ששט בים, עיקר גוש הקרח מפני כובדו שקוע מתחת למים, למעלה רואים רק את קצה הקרחון, כך הם חיינו, מה שאנו רואים אפילו המעט בתורה ומצוות זהו רק קצה הקרחון, אין אנחנו יכולים לראות מה היא אמת של מצוה, אמת של תפלה, אמת של תורה, כיון שאנחנו רואים ובודקים הכל במבט עיני בשר ודם, אפילו את הערכים הרוחניים שלנו אנו בודקים לפי החזות החיצונית של הדברים, ולפיהם אנו קובעים את ערך הדברים - חיצוניות.

חיים - לשם הנאת החיים

ננתח את דברי הגרי"ס כפי שהגדירו "תאות החיים המדומים", איך נראית צורת החיים שלנו, מה מדרך את האדם ומה מניע אותו בכל מעשיו הן המעשים הגשמיים והן המעשים הרוחניים.

אנו בני תורה ודאי שאיפתנו ורצוננו לעבוד את הקב"ה ע"י תורה תפלה מצוות ומעש"ט, אך מאידך אל נשלה את עצמנו, הבה נשאל שאלה נוקבת מאוד, כמה יש במעשים שלנו כיוון של עבודת ה', ועד

כמה יש במעשים שלנו שאיפות שונות - שאיפות של חיים, מבלי להתייחס כרגע לצורת החיים הרוחניים שלנו בקיום התורה ומצוות. נתבונן על שאר החיים הגשמיים כאכילה שתיה שינה וכדו', לכאורה החיים האלה גם אצל בני תורה כמעט שאינם שונים מחיים של אדם שאינו בן תורה שתשוקתו היא להנאת חיים רגילים לצורך מילוי הנאותיו הגשמיות [אין מדובר על אדם פורק עול, שאצלו ודאי הכל נראה אחרת הן החיים הרוחניים וכש"כ החיים הגשמיים]. אם ננתח ממבט האמת את כיוון החיים שלנו נמצא, איפוא שהחיים שלנו אינם שונים, חיינו כאש בוערת, חיים - להנאת החיים!

תשוקת החיים מחסדי הבורא

אמנם, נכון כי הקב"ה הטביע באדם את תשוקת האכילה והשינה וכדו' וזה ודאי מנפלאות וחסדי הבורא, אילו היו צריכים לאכול רק מחמת הדחף של לשם שמים כולנו היינו מתים מרעב. הקב"ה ברוב חסדיו יצר באדם דחף טבעי לאכול, אם אינו אוכל הוא חש תחושת רעב, וטעם האוכל הוא שממריץ אותו לאכול שעל ידי זה נהנה מעצם האכילה, כשהוא רעב, וגם אם יאכל לרעבוננו פת קיבר, תערב הפת לחכו. גם מערכת העיכול עובדת מכח ההנאה והטעם שיש לאדם באוכל, ע"ז מגרה את כל הבלוטות להפריש את המיצים הנדרשים לצורך האוכל, ורואים זאת בחוש כשאדם חולה אין לו תאבון ואינו מסוגל לאכול, כי בלי תאות האכילה אלא רק מצד הכרח השכל אין האדם נמשך לאכילה, גם אם האכילה היתה רק שכלית היה קשה לאדם ללעוס, מכיון שמצד השכל צריך לאכול כמות של קלוריות לצורך בריאותו התקינה של האדם, ומלבד זאת בצורה זאת גם הגוף והבלוטות לא היו פועלים כראוי. וכך הוא בשאר עניני עוה"ז אכילה שתיה שינה פו"ר וכו', הקב"ה הטביע באדם כוחות אלו שהוא נהנה מאותן פעולות שהן משמשות כדחף לקיומן.

גם עצם תשוקת החיים טבועה בטבע האדם, היא הנותנת לאדם את הרצון לחיות, לולי זה היה מאבד את טעם החיים והיה מאבד עצמו לדעת, כפי שרואים שאנשים חסרי הדרכת אמונה, כאשר קורה אצלם ח"ו אסון מאבדים את תשוקת החיים עד כדי רצון איבוד עצמי לדעת. נמצא א"כ שתשוקת החיים והנאותיהם הן המנווטות ומנהלות את חיי האדם.

כשאנו מבקשים לצאת מהסבך של תאות החיים המדומים יש לדעת שהעבודה בזה אינה קלה, אנחנו באים לכבוש שטח שתפוס עם רצונות החיים כפי שהטביע הקב"ה בבריאה, ולהכניס בו כיוון ומבט חדש של חיים, חיים של אמת, חיים שכל הפעולות בהם הן לצורך עבודת הבורא.

אוצר חכמות | אחי"ח 1234567

תשוקת החיים – בחיים הרוחניים

שינוי החיים המדומים, אינו אמור רק ביחס לחיים הגשמיים, אלא גם אמור ביחס לחיים הרוחניים, כפי שכותב הגרי"ס: "המעט אשר נצדקנו שבוירים המה כשברי גב"ל". תשוקת החיים הזו המנווטת את האדם גם ביחסים החברתיים של בין אדם לחברו, קיימת באדם תשוקה להראות ולהבליט את עצמו בעיני הזולת, כפי שכותב המסלת ישרים (פרק יא): "הכבוד הוא הדוחק את לב האדם יותר מכל התשוקות והחמדות שבעולם, ולולי זה כבר היה האדם מתרצה לאכול מה שיוכל, ללבוש מה שיכסה ערותו, ולשכון בבית שתסתירהו מן הפגעים, והיתה פרנסתו קלה עליו, ולא היה צריך להתייגע להעשיר כלל, אלא שלבלתי ראות עצמו שפל ופחות מרעיו מכניס עצמו בעובי הקורה הזאת ואין קץ לכל עמלו", המדרבן את האדם לרמת חיים גבוהה זוהי התשוקה והרצון שהטביע הבורא באדם להתבלט, ולקנות לו מקום נכבד בחברה. ואף זה מחסדי ה' כפי שהרמב"ם (הקדמה לפיה"מ זרעים) אומר שלולי המשתגעים העולם היה חרב, אילו לא היה פועל באדם הדחף החברתי והרצון להתבלט בחברתו, לא היו הבריות משכללים את הבריאה, ולא היו מתייגעים לתקנה ולהסדירה. נמצא א"כ שגם תשוקת החיים ביחסים החברתיים אף היא מחסדי הבורא לטובת עובדי ה', כדי שהבריאה תהיה מסודרת ומשוכללת בצורה וסדר נפלא.

גם כשאנו באים לבדוק את הכיוון האמיתי בחיינו הרוחניים גם בזה אין העבודה קלה, אנו נכנסים לשטח תפוס הנשלט ע"י רצון החיים, ואנו צריכים לחשוך בעצמנו ולבדוק מה באמת מנווט אותנו, האם אין עבודת ה' שלנו נעשית מתוך דחפים ותשוקה לתפוס מקום בעיני הזולת. ובענין זה אין הבדל בין אם אנו נמצאים בסביבה של בני תורה ובין אם לא.

תשוקת האדם להחשיב את עצמו

הענין הזה של הצורך והתשוקה לתפוס מקום אינו מוכרח שיהיה בעיני הזולת, יכול להיות שלאדם תהיה תשוקה לתפוס מקום בלב אצל

עצמו, כאשר מרגיש את עצמו יותר נעלה מכולם. כידוע המעשה בתלמידי הגרי"ס כאשר גילו צדיק נסתר שהסתיר את מעשיו ובאו לספר על כך לגרי"ס, אמר הגרי"ס אל תפרסמו אותו, אם הוא יתפרסם הוא יפול ממדרגתו, כל מה שמחזיק אותו במדרגתו הוא רק מכיון שמרגיש את עצמו צדיק נסתר, ואם תתגלה צדקותו תתבטל מעלתו. א"כ יש מושג שעבודת ה' נעשית ע"י האדם מתוך מבט שתופס מקום כלפי עצמו, ע"י שחושב שהוא גדול ונעלה יותר מכולם, והאדם צריך לבדוק את עצמו היטב היטב בכל עניני החיים - הן החיים הגשמיים והן החיים הרוחניים - לאיזה כיוון ולאיזה מבט מנווטים אותו חיים אלו.

עבודת האדם היא לחזור למבט האמת, לצאת מסבך הדמיון כפי שהגרי"ס מתאר, להתבונן מה הוא ערך אמיתי של כל מעשה ועד היכן הדברים מגיעים מצד פנימיות המעשה.

"מאוד מאוד הוי שפל רוח"

נביא שתי דוגמאות איך המבט על החיים יכול להשתנות מהקצה אל קצה השני - מבט האמת.

הרמב"ם בפהמ"ש (אבות פ"ד, ד) על מה שאמרו: "ר' לויטס איש יבנה אומר מאוד מאוד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה"¹, מביא מעשה שממנו אפשר ללמוד איך נראית ההסתכלות על המעשים ממבט האמת. "ראיתי בספר מספרי המדות שנשאל לאחד מן החשובים החסידים, ונאמר לו איזה יום הוא ששמחת בו יותר מכל ימך, אמר, יום שהייתי מהלך בספינה והיה מקומי בפחות שבמקומות הספינה בין חבילות הבגדים, והיו בספינה מוחרים ובעלי ממון ואני הייתי שוכב במקומי, ואחד מאנשי הספינה קם להשתין, ואחי נקל בעיניו ונבזה, שהייתי שפל בעיניו מאוד, עד שגלה ערותו והשתין עלי, ותמהתי מהתחזק תכונת העזות בנפשו - אותו חסיד באותה העת אפילו לא חשב על עצמו אלא היה תמה על תכונת עזות נפשו של הפלוני ההוא - וחי השם לא כאבה נפשי למעשהו כלל, ולא התעורר ממני כוחי, ושמחתי שמחה גדולה כשהגעתי לגבול שלא יכאיבני

1. הרמב"ם מבאר שיש ג' מדרגות: גאווה, ענוה, שפל רוח, ענוה הוא דבר הממוצע בין גאווה לשפל רוח, ובדרך כלל האדם צריך ללכת במדה הממוצעת, אך מי שהוא לקוי באיזו מידה עליו להקצין באופן זמני לקצה האחר, ואח"כ כשהצליח לעבוד על עצמו יחזור לדרך הממוצעת, אבל מידת הגאווה שונה מכל המדות שבה צריך להקצין ביותר, וזהו שאמר: "מאוד מאוד הוי שפל רוח".

ביוזי הסוחר ההוא, ולא הרגישה נפשי אליו, ואין ספק שזאת תכלית שפלות הרוח עד שיתרחק מן הגאווה".

שפלות - התמודדות עם החסרונות

התמודדות

ראשית, רואים ממעשה זה ששפלות אין פירושה שהאדם לא מרגיש כלום שביזו אותו, שהרי אם לא היה מרגיש כלום על מה היה לו לשמוח, אלא אדרבה הרגיש שמבזים אותו, ועם כל זה היה שפל רוח שלא התעורר בו שום כאב וצער על הבזיון ההוא, ומאידך גם אין בשמחתו של אותו חסיד שום סתירה לשפלות רוחו, ששפלות רוח אין פירושו התמודדות עם הזולת, אלא שפלות היא שהאדם מסתכל על כל מכלול חסרונותיו, שגם אם יש בו את כל המעלות בכל זאת הריהו רק בשר ודם, ומעלה זו היא שגרמה לו שמחה גדולה שב"ה הצליח לעמוד בנסיון השלימות, שלא נגרם לו שום כאב וצער מאותו בזיון שביזהו אותו פלוני.

ביזוי עצמו ממבט האמת

ממעשה זה אפשר ללמוד איך צריכה להיות ההשקפה על החיים, אצל אחד יכול אותו מעשה לגרום שמחה והתעלות רוחנית, ואילו לשני יגרום הדבר צער ועגמת נפש, תלוי מאיזה מבט הוא מסתכל, אם ממבט האמת או ממבט השקר, אם יסתכל על מעשה זה לא ממבט האמת הרוחנית אלא ממבט של הזולת, איך אני נראה בעיניו של אחר, זהו מבט של שקר! הוא יחוש את עצמו במצב איום ונורא מבזזה ושפל לגמרי. וכך הוא בכל המעשים והפעולות שאדם עושה, הדברים משתנים מאחד לשני, ואפילו מקצה אל קצה, וזוהי משימה גדולה לרכוש את מבט האמת, בכל דבר עלינו להתבונן ולראות את האמיתיות שבמעשים.

חיי צער תחיה - אשריך וטוב לך

דוגמא נוספת מעבודת ה', חז"ל אמרו (אבות פ"ו, ד) "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב", מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל אמר, אין חז"ל מבטיחים שעל אף שקשה לחיות חיי צער עם כל זה תקבל שכר בעוה"ב, אלא חז"ל מדגישים "אשריך בעוה"ז! על אף כל חיי הצער אשריך בעוה"ז, עצם הדבר שהאדם עומד במבחן של חיי צער תחיה ובכל זאת בתורה אתה עמל,

הרי זה נצחון בשבילו, זה נותן לו סיפוק שאשריך בעוה"ז. וכך הוא בכל הדברים הרוחניים, אם האדם מסתכל עליהם ממבט של אמת הוא חש בכל דבר את הסיפוק והאושר. אמנם כל זה אמור כשהאדם חי ממבט האמת ואינו חי בדמיונות כדברי הגר"ס "רוב חיינו חיי שקר", אלא כותן ובודק בכל דבר איך הוא נראה ממבט האמת.

העבודה למעשה - התבוננות

העבודה למעשה אינה משימה קלה, רק ע"י התבוננות תמידית פעם פעמיים בשבוע, לפרט הדברים לנקודות קטנות, לקחת מעשה ולהתבונן איך הוא צריך להעשות, ומה הערך האמיתי של המעשה, או להתבונן באיזו מצוה שמקיים עד כמה הוא חושב באמת על עצם המצוה או המעשה, ועד כמה הוא חושב למצוא חן בעיני אחרים. וצריך לנתח את הדברים ללא פחד מהאכזבות, כשיוכח לראות איך הוא חי חיי שקר, מכל מקום זהו אמת - לדעת את האמת ולא לרמא את עצמו, אם לא ירתע ולא יחשוש מחיפוש האמת, יהיה המבט שלו ברור ובהיר, ומכאן ולהבא יוכל לתקן את מעשיו לעשותן ממבט האמת.

חשוב לדעת, שאין זו עבודה של פעם אחת ולא פעמיים, אלא לשם כך יש צורך בעבודה ממושכת של מחשבה והתבוננות במנוחת הנפש, להשתחרר מתוך הסבך של עולם השקר והדמיון הכוזב, ומנגיעות של עצמו, ולהסתכל על עצמו ממבט של אמת.

"עפעפין יישירו נגדך"

יש עצה לעבודה זו אם כי היא קצת מסוכנת - להסתכל על הזולת, כלומר להסתכל על פעולות הזולת לא על העושה, (על העושה מצד עצמו חייבים ללמד זכות) לראות כיצד מעשיו רחוקים ממבט של אמת אלא נובעים מתאות החיים המדומים בין במצוות שבין אדם למקום ובין במצוות שבין אדם לחברו, ואח"כ לבדוק את עצמו ולהסיק המסקנות כיצד נראים מעשיו שלו, האם הוא לא עושה את מעשיו כאותו פלוני עם אותן תאות החיים המדומים הרחוקים ממבט האמת, אמנם דרך זו היא גם מסוכנת במקום להשתמש בזולת כ"מראה" בשביל עצמו, וללמד עליו זכות, רק יעביר עליו ביקורת שלילית וידונו לכף חובה.

מסופר על הגרא"ז מלצר זצ"ל שבחווה"מ היו נכנסים הרבה מבקרים לבקרו ולשוחח עמו, כל אחד היה רוצה להראות את עצמו לפניו, וראו שהיה מונח לפניו פתק על השולחן, ובו מוזכר הפסוק "עיניך לנוכח

אוצר החכמה

יביטו ועפעפיך יישירו נגדך" (משלי ד, כה), ואמר, תסתכל על הזולת ותראה את חסרונותיו, אבל אח"כ תפנה את המבט אל עצמך ותראה איך אתה נראה עם אותם החסרונות, האם אתה עצמך לא נראה כמותו ואף גרוע ממנו!

אוצר החכמה

אבינו

כאמור אין זו משימה קלה להוציא את עצמו מתוך הסבך של עולם השקר והדמיונות, אבל אם יתאמץ האדם יזכה לחדור אל פנימיות המעשים ויווכח לראות במבט האמת את האמת בכל המעשים והפעולות הן בעבודת ה' והן בפעולות עוה"ז.²

אוצר החכמה

הגרי"ס זצ"ל במכתבו כותב שע"י לימוד המוסר יזכה להתהפך מרע לטוב, מו"ר הגר"א גרוסברד אמר בשם הסבא מקלם זצ"ל "יראת שמים מייבשת את הביצות של התאוות", רק ע"י שיכניס בלבו מורא ופחד של יר"ש יזכה לצאת מתאוות החיים המדומים, כפי שאמר מו"ר הגר"י לונשטיין זצ"ל פחד היראה בלבד בכוחו להיות הסיבה האמיתית לעבודה במקום סיבות אחרות הנובעות מתאוות החיים המדומים.

אוצר החכמה

2. ועד זה נאמר אחרי יוהכ"פ והוסיף על זה את הדברים כדלהלן: הקב"ה נתן לנו אחרי ר"ה ויוהכ"פ את מצות הסוכה שבו ישנה את האפשרות לחזק את עצמנו במבט האמת, שהוא בעצם מרכז התשובה - לצאת מהסבך שהגרי"ס מתאר במכתבו, לקנות את היכולת למדוד את הדברים לפי הערך האמיתי שלהם ע"י מבט האמת.

מצות הסוכה נותנת לנו את המבט האמיתי על עוה"ז, היציאה מדירת קבע לדירת ארעי, וגם אדם שיש לו ב"ה מכל טוב העוה"ז מ"מ יוצא מדירת הקבע שלו אל דירת ארעי, דירה שעשויה מפסולת גורן ויקב, ללמדנו שהמחסה האמיתי של האדם הוא המצוה - "ופרוס עלינו סוכת שלומך", וכן כל פעולות האדם הגשמיות כאכילה ושינה נכנסות לתוך מסגרת של עבודת ה'. מצות הסוכה מלמדת אותנו את המבט האמיתי על החיים, שהקבע הוא ארעי והארעי הוא הקבע, ועי"ז נזכה ביתר קלות להפוך את המבט הכללי על עוה"ז בשאר חלקי עבודת ה' ועניני עוה"ז.

גם תקנת קריאת מגילת קהלת בחג הסוכות, מלמדת אותנו את המבט על עוה"ז שהכל הבל ורעות רוח, על אף שהוא זמן שמחתנו, אין עניני המגילה סתירה לשמחה, כי מבט זה נותן לאדם את הסיפוק והשמחה האמיתית, שמבין שתכלית הכל היא "סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם", אין שמחה כהתרת הספקות שזוכה לקבל מבט צלול ובהיר על כל מושג החיים - מבט האמת, (ועיין שפתי חיים מועדים א עמ' שכח).

אוצר החכמה

אוצר החכמה

ועד יב

אוצר החכמה

מבט החיים - ממבט האמת

אח"כ 1234567

- ב -

בועד הקודם הבאנו את דברי הגרי"ס זצ"ל, המתאר את מבט חיינו - "תאות החיים המדומים", כאשר אנו מעריכים ומחשיבים דברים שאינם ערכים אמיתיים בעבודת ה'. בועד זה נעסוק בשורש הדברים, ע"כ נשכיל להבין היטב את דברי הגרי"ס, עד כמה רחוקים אנו ממבט האמת, ועד כמה נותנים ערך וחשיבות לחיינו המדומים.

קודם חטא אדה"ר - הבחנה של אמת ושקר

הרמב"ם (מו"נ ח"א פ"ב) מבאר בהרחבה את מדרגת אדה"ר קודם חטאו ולאחר חטאו (ועיין לעיל ועד ו). לאחר חטא אכילת עץ הדעת נאמר (בראשית ג, ה) "והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע" ולכאורה זו מעלה נוספת שלא היתה להם קודם חטאם, ותמוה וכי קודם חטאם היה מחוסרים בשכלם שלא ידעו טוב ורע? ועוד, הכיצד אפשר לומר שלאחר החטא נוספה להם מעלה על מדרגתם קודם חטאם?!

ומבאר, קודם החטא ההבחנה שלהם היתה אבחנה שכלית - אבחנה של אמת ושקר, לא היתה אצלם שום נטיה לסטות מהגיון השכל וללכת אחר הרצונות, כי גם הרצונות השתעבדו לשכל באופן מוחלט. הם הבינו באופן ברור כי רק רצונו יתב' הוא המציאות האמיתית, א"כ כל מה ששייך לרצונו יתב' זוהי מציאות אמת, ומה שאין לו זיקה לרצונו יתב' אין זו מציאות - זהו שקר. בהבחנה זו של אמת ושקר אין פשרות, לא שייך בזה "קצת אמת" או "קצת שקר", או שזו אמת מוחלטת או שזה שקר מוחלט, אם זה חורג אפילו רק במקצת מרצון הבורא אין זו אמת אלא זהו שקר.

אחר חטא אדה"ר - הבחנה של טוב ורע

אחר החטא הם ירדו ממדרגתם למדרגת טוב ורע, האבחנה שלהם השתנתה לגמרי, מאבחנה של אמת ושקר - אבחנה שכלית, לאבחנה של טוב ורע. באבחנה זו נכנס גורם נוסף - רצונות האדם, המשפיעים גם על האבחנה השכלית, והטוב והרע נקבעים לפי הרצונות. באבחנה זו

של טוב ורע שייך פשרות, יש טוב יחסי ויש רע יחסי, קצת יותר טוב קצת פחות טוב, כפי שהרצון יקבע שזה טוב, וכן להיפך, גם ברע שייך פשרות, פחות רע או יותר רע, ובין הטוב והרע יש הרבה מדרגות ודרגות.

נמצא א"כ, כי אחר החטא כששלטו בהם גם רצונות הלב הבינו שיש דבר טוב ויש דבר רע, אבל גם הדבר הרע הוא מציאות, שאפשר לתת לו איזה ערך ולהגדיר את שיעורו ומידת הרע שלו. נתינת הערך והשיעור למדרגת טוב ורע עד כמה הוא טוב ועד כמה הוא רע לא באה מהבחנת השכל, אלא מהרגש והרצון של האדם, כמש"כ (שם ג,ו) "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל", בשביל העין הוא נחמד ותאוה. במדרגה זו החושים והרגש והרצונות הם הקובעים מה נוח לאדם ומה הוא טוב לו, ויכול להיות לאמיתו של דבר זה נוגד את רצונו יתב', אבל הרגש והרצונות קבעו את הדבר כטוב. וממילא אחר החטא באנו לסתירה עצומה בין השכל לרצונות, והתוצאה מכך היתה הבושה שנגרמה להם כשנכחו לדעת שהם ערומים, מה שלא היה להם קודם החטא כשבחנו כל דבר באבחנה השכלית - אמת ושקר, אם זה רצונו זה אמת ואין מה להתבייש ולהסתיר, רק אח"כ כשהיו באבחנה של טוב ורע החושים הם הקובעים אם זה טוב, וכיון שכך באו לסתירה בין אבחנת השכל לאבחנת הלב - הרצונות.

הרצונות הם הקובעים את ערך הטוב והרע

יש להוסיף עוד, אין הכוונה שאדה"ר אחר חטאו איבד לגמרי את אבחנת השכל, השכל מצד עצמו גם אחר החטא יודע את אשר ידע קודם החטא, שרצונו יתב' אמת ומה שאין רצונו זה שקר, אלא שאחר החטא נכנס גורם חדש המכתיב את שיקול הדעת לאדם - והם הרצונות. הרצון יכול להשפיע ולשכנע גם על דבר שהשכל אומר שאין לו כל זיקה לרצונו - וזה שקר, אבל הרצון יכול לייחס לדבר איזה ערך וחיבות שהיא, שגם אם זה שקר אבל זה טוב נחמד ונעים. נסביר זאת בדוגמא מוחשית, אדם הלוקח סמים מרגיש את עצמו במצב רוח מרומם ונפלא ומדמה לעצמו שזה טוב ונעים, אבל אנו המכירים את השקר שבזה מתייחסים אליו כאל אדם חולני המעורר אצלנו יחס של חמלה, וכמה הוא מסכן שהרצונות שלו הם הנותנים לו את חיי האשליה והכזב. דוגמא נוספת, קורה שאדם חלם בלילה חלום ובקומו בבוקר

הוא מרגיש את עצמו במצב רוח מרומם, אולם מאידך יודע הוא את האמת שזה רק חלום דמיוני אשר אין לו שום ערך ואחידה במציאות, ההרגשה הטובה הזו נובעת מכח ההרגשים והחושים. כך הוא גם האדם העובר עבירה מכח הרצונות והתאוות, נותנים לו את התחושה שעשיית העבירה היא דבר טוב ונעים, ולא בכדי אמרו חז"ל (סוטה ג.) אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות.

זהו מצב איום שאדם הראשון הדרדר אליו אחר החטא, שכאמור, אין פירושו שאיבד את אבחנת השכל לגמרי, אולם נכנס בו גורם חדש - הרצונות והדמיונות, שהם נותנים וקובעים את הערכה לטוב ורע, כמה הוא טוב וכמה הוא רע בהתאם לרצונות ומאויי האדם. ממילא במדרגה זו נוצר מצב של סתירה בין השכל ללב, הלב הוא מקור הרצונות והרגשות ותאוות האדם ומאוייו, שהם נותנים ערכים וחשיבות משלהם, נגד הגיון השכל האמיתי הרואה לפניו מבט אחד בלבד, רצונו יתב' זהו אמת. לפני החטא היה רק מושג אחד - אבחנת השכל, הוא הבין מה היא אמת ומה הוא שקר, ולא היה לאדם שום מחייב אחר אלא האמת שהיא רצונו יתב', החטא גרם להם לסטיה מהמציאות של אמת ויצר בהם אבחנה של טוב ורע, המושתת על רצונות האדם ומאוייו.

חיינו בסתירה בין השכל ללב

לפ"ז נבין היטב את המצב שלנו כיום אחר חטא אדה"ר, כפי שהגדירו הגרונים שאנו שקועים בתאוות החיים המדומים, זהו מצב של סתירה בין השכל ללב, כאשר חיינו מתנהלים ומנווטים בהתאם לרצונות והרגשות ומאויי האדם, אשר הם קובעים את ההערכה מה הוא טוב ומה הוא רע.

אפשר לבטא את תאוות החיים המדומים בצורה חריפה יותר, יש רח"ל מחלה פיצול האישיות, אדם יכול לחיות בשני עולמות יחד, יש לו את עולם החושים - עולם המציאות, ומאידך יכול לחיות חיים בלתי מציאותיים - חיי דמיון, מחלה זו אינה דומה למחלת נפש שבה לאדם אין כל קשר עם המציאות - כולו בלתי מציאותי, בפיצול אישיות חי האדם חיים כפולים, מצד אחד יודע מה זה עולם של מציאות, ומאידך הרבה פעמים גם מתעלם מהמציאות וחי חיי דמיון.

אם נבוא לבדוק את עצמנו היטב, האם כל אחד מאתנו אין לו איזו בחינה מסוימת של אותם חיים כפולים? יש אימרה חריפה בשם הגר"ח מבריסק ז"ל, כולם משוגעים אבל חולה במחלת נפש יש רק